

Két nemzeti emlékhely is lett Debrecenben

Nemzeti emlékhely lett a debreceni Református Nagytemplom és a református kollégium, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság által állíttatott emlékoszlopot pénteken, a város napja rendezvényei keretében avatták fel. Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere beszédében az emlékezetpolitikát nevezte a legmagasabb rendű politikának. "A szembenézés a múlttal nem nosztalgia, (...) a szembenézés mindig a jövő érdekében történik, hogy olyan jövőnk legyen, aminek köze van a múltunkhoz" - magyarázta a miniszter, hozzátéve: az, hogy milyen lesz a jövőnk attól függ, hogyan nézünk szembe a múltunkkal.

Mint kifejtette, a debreceni emlékhelyekhez közösség is tartozik: a Nagytemplomhoz a gyülekezet, a Kollégiumhoz a diákság. "A Nagytemplom sem áll egyedül, mint ahogy a nemzet stratégiája sem létezhet emlékhelyek nélkül" - jegyezte meg Balog Zoltán. Hozzátette: a szellemi-lelki állagmegóvás az oktatásnál, a nemzeti alaptantervnél kezdődik. A debreceni Református Kollégium diákjai méltó folytatói a nemzeti emlékezetnek - mondta.

Kósa Lajos (Fidesz) polgármester kijelentette, "Debrecen büszkén fogadta", hogy a nagytemplom és a kollégium emlékhely lehet. A polgármester hosszan sorolta a kollégium egykori neves diákjait, s azokat a történelmi eseményeket, amelyek okán a Református Nagytemplomnak és a Református Kollégiumnak, a köztük lévő emlékkerttel méltó helye van az ország 11 emlékhelye sorában. Kósa Lajos ugyanakkor megjegyezte: nem csak eleinkre vagyunk büszkék, s reményét fejezte ki, hogy a kései utódok néhány száz év múlva újabb neveket tudnak majd felsorolni, akikre büszke a nemzet.

Bölcseki Gusztáv református püspök, a Magyarországi Református Egyház zsinatának lelkes elnöke szerint e nemzeti emlékhely üzenete, hogy a tudat is, a lélek is "menedéket talál e falak között". Fontos vonásnak nevezte, hogy 1848-49-ben a felelős magyar kormány menedéket talált Debrecenben. Szavai szerint "ezen a helyen messzebbre is láthatunk" olyan emlékeket őriz az emlékkert. Utalt a püspök Bocskai fejedelemség szobrára, a Gályarabok emlékművére, amelyet felkeresett és megkoszorúzott II. János Pál pápa, halálakor pedig a pápa emlékére a reformátusok helyezték el koszorút az emlékműnél a kiengesztelődés, az egymás iránti tisztelet jegyében. Ezt követően Balog Zoltán, Kósa Lajos és Bölcseki Gusztáv leleplezték az emlékoszlopot, amit megáldott a református püspök.

Az eseményen mások mellett jelen volt Boross Péter volt miniszterelnök, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság elnöke, Németh Lászlóné nemzeti fejlesztési miniszter és több országgyűlési képviselő.

A Nagytemplom

A debreceni református nagytemplom Debrecen legjellegzetesebb épülete, 1500 m²-es alapterületével az ország legnagyobb református temploma. A Magyarországi Református Egyház jelképe, miatta nevezik Debrecént gyakran „kálvinista Rómának”. 1805 és 1824 között épült, klasszicista stílusban, a Kossuth tér és a Kálvin tér közt áll, a belvárosban.

A nagytemplom helyén már a középkorban is templom állt, de az leégett. Helyébe gótikus stílusú csarnoktemplom, az András-templom épült 1297 és 1311 között, alapterülete kb. 16×43 méter volt; négy főoltárával sejteti, hogy a Tiszántúl legnagyobb temploma lehetett. Ez a templom 1564-ben leégett.

A templom megfeketedett falai 62 éven át álltak pusztán, újjáépítésüket Bethlen Gábor vezetésével indította el a már protestáns város 1626-ban. Rákóczi György támogatásával az építkezés 1628-ban befejeződött. 1628. november 26-án a debreceniek az új András-templomban gyűltek össze. A templom arculatát alaposan megváltoztatták. Téglapillérekkel alátámasztott gerendás famennyezetet kapott, tornyát széles kőpárkány díszítette. A cserepes sisakkal fedett favázás tornya tetején Rákóczi György költségére készített aranyos gomb fénylett, ott mutatta az idő múlását a Rákóczi adományozta óramű is. A templomot körülvevő cinterem sarkában, 1642-ben építették fel a vakolatlan téglás Verestornyot, amelyben elhelyezték azt az 56 mázsás harangot, melyet időközben fejedelemmé választott I. Rákóczi György öntetett, a harmincéves háborúban zsákmányolt ágyúkból, a németprónai születésű Johan Regner gyulafehérvári harangöntő műhelyében 1636-ban, és Debrecennek ajándékozta.

1707-ben, a Rákóczi-szabadságharc alatt a császári csapatok súlyosan megrongálták a templomot. 1802. június 11-én a város tűzvészének egyik legnagyobbika, mely a város egyharmadát elhamvasztotta, elérte a templomot is. A harang a tartóállványokon lesüllyedt a torony aljára. A hőségtől áttüzesedett harangot menteni akarták és vízzel locsolták, amitől megrepedt. 1873-ban újraöntötték, de kireszelték belőle Rákóczi jelmondatát – „Non est currentis, neque volentis, sed miserentis Dei.” (Nem azé, aki fut, sem nem azé, aki akarja, hanem a könyörülő Istené), és elhelyezték a kollégium oratóriumában.

Az új templom építésével 1803-ban a város Péchy Mihályt bízta meg. Péchy újszerű terveit elvetették, a mások által elkészített tervek hatására Péchy is konzervatívabb terven dolgozott. Időközben a bontás elérte a középkori alapokat, melyet a költségkímélés hatására újra felhasználhatónak ítélték. Péchyt elkedvetlenítette az ócska alapokhoz való ragaszkodás, illetve a tervek nélküli építéshez hozzákezdő Litsman József építőmester munkája.

A végső terveket így Thaller József építész készítette el, így folytatódott a munka 1805-ben. 1808-ban részben Péchy tervei alapján folyt az építkezés Rabl Károly vezetésével.

Péchy eredeti terveiben kereszt alaprajzú templom szerepelt, tornyai közt kupolával, de ez pénzügyi okok miatt nem valósult meg. A bal oldali torony 1818-ra készült el, a jobb oldali (keleti) pedig 1821. augusztus 6-án. A tornyok 61 méter magasak. Mivel az eredeti tervekben szereplő kupola nem épült meg, a két torony közt esztétikai szempontból kedvezőtlen üres hely keletkezett. 1823-1824-ben a timpanon mögé díszes frontgalériát építettek Rabl Károly tervei alapján. 1819-től már használták a templomot, de csak 1823-ra fejezték be az építkezést.

Közel egy méter magas falazott teraszon a homlokzat hosszában helyezkedik el a templom 38 m hosszú, 14 m széles kereszthajója, az 55 m hosszú, 15 m széles főhajó a két torony között húzódik. Az óriási templomtestet a tornyok és a homlokzat szinte elrejtik. A homlokzaton két emelet magasságban felnyúló féljón oszlopok nyugodt monumentalitást adnak. A két torony között húzódó timpanonos főpárkány alig oldja fel a kupola elhagyása miatt keletkezett ürességet, jóllehet segített rajta a helybeli építőmester, Köhler György mellvéd fala, mely a pillaszterek folytatásában, szegélypárkányán kővázakkal díszítve a tornyokon lévő balluszterekhez hasonló bábokat hordja. A tornyok magassága a gombbal és a csillaggal 61 méter.

Református templomokra jellemzően a belső falakat fehérre festették. A bal oldali, nyugati toronyból szép kilátás nyílik. Itt helyezték el a Rákóczi-harangot is, mely megrongálódott a tűzvész során, de újraöntötték. A toronytetőkre barokk elemek jellemzőek. Kossuth széke a mai napig megtekinthető a templomban. A templomban két orgona található: a régebbi a szószék mögött, ezt Jakob Deutschmann készítette 1838-ban, ez egy 3 manuálos, 43 regiszteres, klasszicista szekrényű hangszer. Az újabb orgona a főbejárat felett található, a templom déli részében. Ezt az új, rezonátorcsöves elektronikus orgonát Albert Péter tervezte 1981-ben, hárommanuálos, 52 regiszterrel.